

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821-31.099(037.6):7.038.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-26>

Наталія БЕДЗІР,
orcid.org/0000-0002-6439-725X
доктор філологічних наук,
професор кафедри слов'янської філології та світової літератури
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) natalia.bedzir@uzhnu.edu.ua

ВЕКТОРИ ФОРМУВАННЯ СЛОВАЦЬКОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ У РОМАНАХ П. ВІЛІКОВСЬКОГО ТА Р. СЛОБОДИ

У статті проаналізовано ранній етап словацького постмодернізму, який розглянуто на матеріалі романів Р. Слободи «Narcis» та П. Віліковського «Večne je zelený...». Для розширення уяви про словацький постмодернізм детально була вивчена його модерністська складова та внесок письменників-реалістів у естетику та поетику словацького модернізму. Зроблено висновок про те, що модерністські тенденції з'являються вже у творах словацьких реалістів: це широке спілкування з читачем, автокритика, пародійність, включення «тексту в текст», використання елементів метапрози, інтенсивна неоміфологізація образів, сюжетів. Це свідчить про те, що радикального розриву між модернізмом і реалізмом у словацькій культурі не було, а навпаки, була спадковість і тяглість художніх процесів та прийомів стильової організації текстів. До модерністських прийомів поетики належали екзистенційна проблематика, превалювання ліричного типу письма, орієнтованого на життєсподібність, актуалізація авторського бачення дійсності, орієнтація на національну літературну традицію.

Характерна особливість ранньої постмодерної словацької прози – поєднання виразних постмодерністських прийомів поетики (пародії, іронії, еkleктики, схильності до візуальності та театралізації, гри культурними артефактами та створення палімпсестів) з модерністськими. Приходимо до висновку, що ключова особливість раннього словацького постмодернізму полягає в тому, що він є модерністським за своєю сутністю. Саме це продемонстровано на прикладі романів Р. Слободи і П. Віліковського. Ранній словацький постмодернізм несе екзистенційні та постструктуралістські риси, провокативну тематику, маніфестує себе переважно стилістикою нового роману та насиченим інтертекстом. Але суб'єктивність оповіді, пошуки моральних та духовних цінностей самотнім героєм, його відірваність від суспільства, психологічна наснаженість образів – все це модерністські риси, притаманні обом проаналізованим постмодерністським творам. У такій парадоксальності словацький постмодернізм може бути зближений із українським вектором постмодернізму, який також попри декларації і маніфести, бере витoki у модернізмі, не пориваючи з його естетичним досвідом.

Дане дослідження також дає можливість зробити висновок про два вектори розвитку словацької постмодерної парадигми: екзистенційну – властиву ранньому постмодернізму, та палімпсестну – притаманну пізньому словацькому літературному постмодернізму. У даному дослідженні висловлюється думка про те, що і в подальшому розвитку словацької літератури превалюють процеси спадковості, підтримання традиції, навіть між модернізмом і постмодернізмом, який, як відомо, декларує розрив із усілякою традицією та попереднім досвідом.

Ключові слова: словацька література, ранній постмодернізм, постмодерністський роман, реалізм, модернізм, П. Віліковський, Р. Слобода.

Natalia BEDZIR,
orcid.org/0000-0002-6439-725X
Doctor of Philological Sciences,
Professor of the Department at Slavic Philology and World Literature
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) natalia.bedzir@uzhnu.edu.ua

VECTORS OF THE FORMATION OF SLOVAK POSTMODERNISM IN THE NOVELS OF MR. VILIKOVSKY AND R. SLOBODA

The article analyzes the early stage of Slovak postmodernism, which is considered on the basis of the novels of R. Sloboda “Narcis” and P. Vilikovsky “Večne je zelený...”. In order to expand the imagination of Slovak postmodernism, its modernist component and the contribution of realist writers to the aesthetics and poetics of Slovak modernism were studied in detail and carefully. It is concluded that modernist tendencies already appear in the works of Slovak realists:

this is a wide communication with the reader, self-criticism, parody, the inclusion of "text in the text", the use of elements of metaphrase, intensive neomythologizing of images and plots. This testifies to the fact that there was no radical break between modernism and realism in Slovak culture, but on the contrary, there was a heredity and persistence of artistic processes and methods of stylistic organization of texts. Modernist methods of poetics included existential issues, the prevalence of a mimetic type of writing focused on life-likeness, the actualization of the author's vision of reality, and orientation to the national literary tradition.

This study expresses the opinion that in the further development of Slovak literature, the processes of heredity and maintenance of tradition prevail, even between modernism and postmodernism, which, as is known, declares a break with all kinds of tradition and previous experience.

A characteristic feature of early postmodern Slovak prose is the combination of expressive postmodern techniques of poetics (parody, irony, eclecticism, tendency to visuality and theatricalization, playing with cultural artifacts and creating palimpsests) with modernist ones. We conclude that the key feature of early Slovak postmodernism is modernist in nature. This is demonstrated on the example of novels by R. Sloboda and P. Vilikovsky. Early Slovak postmodernism has existential and poststructuralist features, provocative themes, manifests itself mainly in the style of the new novel and rich intertext. But the subjectivity of the story, the search for moral and spiritual values by a lonely hero, his detachment from society, the psychological intensity of the images – all these are modernist features inherent in both analyzed postmodern works. In such a paradox, Slovak postmodernism can be brought closer to the Ukrainian vector of postmodernism, which, despite declarations and manifestos, has its origins in modernism, without breaking with its aesthetic experience.

This study also provides an opportunity to draw a conclusion about two vectors of the development of the Slovak postmodern paradigm: existential – characteristic of early postmodernism, and palimpsest – characteristic of late Slovak literary postmodernism.

Key words: Slovak literature, early postmodernism, postmodern novel, modernism, P. Vilikovsky, R. Sloboda.

Постановка проблеми. Модерністські тенденції завжди були присутні у словацькій прозі реалістичного і соцреалістичного періоду. У ранніх творах П. Яроша, В. Шікули, Я. Йоханідеса, Р. Слободи, Л. Баллека намітилася тенденція до поєднання реалістичного та модерністського світосприйняття. Це виявилось у тому, що словацька проза звернулася до поезики неоміфологізму (П. Ярош «Тисячолітня бджола», 1979), а саме – до притчі, есхатологічного міфу (трилогія «Майстри» В. Шікули, 1976–1979), демонструючи схильність до циклічності. Багатовекторні нарративні стратегії спілкування з читачем, автокритика, пародійність, включення «тексту в текст», а саме кіносценарію до художнього тексту прози, жанрово вмотивоване використання елементів метапрози – все це свідчить про модерністські тенденції у творах словацьких реалістів, наприклад, П. Яроша та В. Шікули. Поетика постмодерністських прозових творів словацької літератури свідчить про наявність спільних рис як із реалістичною художністю, так і з модерністською.

Друга проблема – час і причини виникнення словацького постмодернізму, початок якого одні дослідники вбачають у 50-х роках ХХ ст., інші – у 70-х і 80-х роках ХХ ст. Очевидно, це пов'язано з тим, що двічі в історії словацької літератури другої половини ХХ століття наступали періоди відносної свободи творчості. Це були кінець 1950-х та відповідно 1960-х рр. З'явилися новаторські твори «Хроніка» Й. Ілемницького (1947), роман Ф. Швантнера «Життя без кінця» (1956), роман В. Беднара «Скляний верх» (1952), поетична збірка Ш. Жарі «Після мене інші» (1957),

п'єса Юліуса Барча-Івана «Вежа» (1948). Ці твори стали втіленням плюралізму, відобразили драматизм життєвих обставин та внутрішніх змін у людині.

У 1960-ті роки всі літературознавчі видання активно друкують зарубіжні переклади, досліджують зарубіжну літературу ("Slavica slovaca", "Revue svetovej literatury", "Kulturny život"). Захоплення молодих письменників світовими тенденціями було офіційно оголошено «терором модернізму». У 1966 р. організовується журнал "Romboid" і починається формування генерації, згодом названої «генерація 1956» (Pospíšil, 2003).

У словацькій літературі 60-х рр. пройшло сутнісне оновлення поетичної мови: з'явилися «трнавська група» (Л. Фелдек, Я. Міхалкович, Я. Ондруш, Я. Стахо, Я. Шимонович, Л. Вадкерті-Гаворнікова та ін.), «самотні бігуни» ("osamelí běžci" – І. Штрпка, І. Лаучик, П. Ріпка). Оновлення поезії та розширення її метафізичних можливостей відбулося у творчості видатного словацького поета М. Руфуса. Я. Йоханідесом, В. Шікулою, Я. Котом, Р. Слободою, Б. Каполкою, П. Ярошом, П. Віліковським, П. Грузом, Д. Мітаною, Д. Душеком та іншими словацькими письменниками розробляються основні принципи постмодерної поезики. Появу постмодерністських віянь Т. Жілкі пов'язує саме з політичною відлигою 1960-х рр. (Žilka, Existencialna, 1997).

Аналіз досліджень. Одним із перших зарубіжних досліджень словацького постмодернізму було глибоке та всебічне вивчення проблеми українським ученим Галиною Сиваченко, результатом якого стала монографія «Парадокси словацького

роману» (Сиваченко, 1993: 65), та докторська дисертація «Проблема постмодернізму в словацькій прозі 60–80-х років». Постмодернізм інтерпретується автором як «свідома робота з «другою» матерією, з простором культури, «перегляд культурних традицій минулого» (Сиваченко, 1992: 35–36). Таким чином, за основу взято інтертекстуальний та деконструюючий характер постмодернізму. Розвиток суспільних та літературних постмодерністських тенденцій, культурно-теоретичної думки показав вірність даної концепції, але водночас виникла необхідність її доповнити новим матеріалом та уточнити сутність словацької постмодерністської парадигми.

Усі дослідники виокремлюють ознаки раннього та пізнього літературного постмодернізму в Словаччині. Г. Сиваченко також простежила етапи формування словацького постмодернізму: появу антитоталітарних творів 1950-х рр., діяльність журнально-літературної групи «Млада творба – 56», призупинення процесів демократизації та свободи творчості в період «Празької весни» (1968), актуалізацію екзистенційного світобачення у літературі 1970-х – 1980-х рр., завоювання федералізації та повної державної незалежності Словаччини. Проза П. Яроша, В. Шікули, Л. Баллека наприкінці 1980-х років деконструювала символіку та стереотипи мислення соцреалізму, діалектику історичної реалістичної прози, морально-етичні норми соціалістичного способу життя. Таким чином, космополітичні постмодерністські тенденції в літературі парадоксально поєднувалися з пафосом історичної національної самоідентифікації, що, як зауважує дослідниця О. Данильчук, близько до культурної ситуації в Україні (Данильчук, 2008: 45–46). Пізня постмодерна словацька проза тим часом інтенсивно поверталась до поетики літературної гри, гротеску, фантазмагорії, маски, фарсу, пастиша (Сиваченко, 1992: 34).

Словацький критик Т. Жілка відносить виникнення словацького постмодернізму не до 1950-х років, а до початку 1970-х років. Він вважає: постмодернізм «дозріває» у 1980-ті рр., але починають його розпізнавати після оксамитової революції (1989 р.). Театр Мілана Лисиці та Юліуса Сатинського із 1960-х років використовує елементи абсурду, апорії, парадоксального бачення сучасності (Žilka, 1997: 6). Інтертекст, пастиш, іронія, палімпсест, інші постмодерністські стратегії вже присутні в їхній спільній книзі «Nečakanie na Godota» («Не в очікуванні Годо»). Словацький постмодернізм несе екзистенційні та постструктуралістські риси, маніфестує себе переважно стилістикою нового роману та наси-

ченим інтертекстом (Я. Йоханідес «Suckromie» («Власність», 1963), «Podstata kamenolomu» («Сутність каменоломні», 1965), Рудольф Слобода «Narcis» («Нарцис», 1965), Петер Ярош «Zdesenie» («Жах», 1965). Критик Т. Жілка вирізняє «палімпсестний різновид» словацького постмодернізму, що співіснує з «екзистенційним». Палімпсестний постмодернізм, як його характеризує Т. Жілка, ґрунтується на імітації, деконструкції, прийомах освоєння «чужого». Це можливість наповнювати новим змістом тексти, що виникли раніше (Žilka, Existencialna, 1997: 8).

Одну з найважливіших особливостей, що зближує східнослов'янський – український – та західнослов'янський постмодернізм, польська дослідниця Г. Янашек-Іванічкова бачить у тому, що «у країнах Центральної Європи постмодерністи – часто носії трансцендентальної і метафізичної сутності» (Janaszek-Ivanickova, 2002: 128).

«Стихійні» ознаки постмодернізму як антитоталітарного явища виникли на початку 1950-х рр., коли почалося, як пише В. Марчок, «ідеологічне тренування духу», тобто соціалістичне переконання письменників та літератури. Розквітла література андеграунду, насамперед – література «у стіл» (поезія Я. Смерка, поезія Й. Сілана, проза Ф. Швантнера). Література розділилася на «домашню» та «діаспорну» (найяскравіший представник другої – Й.Ц. Гронський) (Marčok a kolektiv, 2006: 40). Якщо перша хвиля постмодерністів намагалася витлумачити людські проблеми у пошуках гармонійних стосунків між особистістю, історією та цивілізацією, то друга відображала абсурдність життя та неможливість його зрозуміти (Д. Мітана, «одинокі бігуни», Я. Швантнер), впадала в міфологізацію (І. Моравчик), у творення «сюрреалістичної альтернативи» (А. Маренчин, Я. Мойік, П. Валента). Ця генерація виявила колосальні можливості. Багато що виявилось незатребуваним, тому В. Марчок називає її «розбитим поколінням», яке створило виклик майбутньому (Marčok a kolektiv, 2006).

Мета статті. Для розширення уяви про словацький постмодернізм необхідно проаналізувати його модерністську складову, а також традиції словацького реалізму, які органічно увійшли в модерністську літературу. Подвійний аналіз і є метою цього дослідження. Здійснено це на прикладі романів двох талановитих митців словацької літератури Р. Слободи «Нарцис» та П. Віліковського «Вічно зелений ...». Таким чином, є можливість показати своєрідність словацького постмодернізму як східнослов'янського вектору його розвитку. Це дасть змогу більш чітко виокре-

мити не соціально-політичні, а естетичні ознаки появи постмодернізму на словацьких теренах.

Виклад основного матеріалу. Виразником постмодерних тенденцій, що проступили крізь модерністську тканину текстів, стала творчість Р. Слободи. Його дебютною прозою був роман «Нарцис» (1965), який приніс письменнику широку популярність та звинувачення з боку соцреалістичної критики. Герой «Нарциса» Урбан Хромі, студент філософії, через безгрошів'я, психічне перенапруження їде робітником на шахту в м. Остраву. Урбан є абсолютно вільною, не обтяженою соціальними, сімейними зобов'язаннями людиною, яка живе своїми фантазіями, грою уяви, польотом думки і почуття. Така особистість відчуває конфлікт із навколишньою унормованою «стадною» дійсністю. Герой бере на себе сміливість все прокоментувати і проаналізувати, включаючи і свою внутрішню недосконалість: він не має життєвих цінностей і принципів, крім любові до самого життя і себе як його творіння.

Модерністські підстави роману прочитуються вже у його назві – «Нарцис» (прозорий інтертекст прози О. Уайльда). Самозакоханість героя, роздвоєння особистості, неможливість підпорядкувати себе одному почуттю чи людській прихильності відрізняють Урбана. Протиріччя закладене вже у його імені та прізвищі: Урбан (urban із латинської «міський») родом із села і йому чуже місто, прізвище Хромі (chromý – кульгавий) іронічне по відношенню до «нарцису». У романі також є вплив модерністських творів А. Жіда, який сприйняв і втілює «дзеркальну» конструкцію нарцисизму у своїх романах «Маларія», «Фальшивомонетники». Дзеркальність побудови «Нарциса» Р.Слободи підтверджує цю думку. Якщо перша частина («Гарячий серпневий день спогадів») п'ятичасткового роману дає уявлення про героя і зумовлює особливості його нарцисизму, то друга («Intermezzo in D») та третя («Спроба смерті в душі») представляють дзеркальну психологізовану розповідь про одні й ті ж події. У першому випадку любовну драму переживає та описує кохана Урбана Дана, у другому – Урбан. Третя частина «Прекрасні зустрічі з часом» дзеркальна по відношенню до першої та п'ятої. Вона також містить внутрішню дзеркальну конструкцію, тому що герой ще раз, але вже по-іншому відтворює і переосмислює своє життя, «відмотуючи» його, як кінострічку, від уявної смерті: «Я хотів зараз порушити каузальність. ... Хотів, щоб життя почалося смертю, а завершилося народженням. У світі має бути і такий сюжет, якщо його немає, світ вичерпується, або – це було б ще гірше – наше бачення

світу може відбуватися лише в одному напрямку. Чи це не катастрофа?» (Sloboda, 2004: 175) (Переклад мій, Н. Бездір). Таким чином, автор прагне нелінійного, не обумовленого біографією та часом розвитку сюжету, «неоміфологізації» долі. Але процес сюжетної та внутрішньої особистісної гармонізації розірвано фіналом твору, душевним розпуттям героя, непередбачуваністю його подальших «внутрішніх коливань».

Концепція нарцисизму в романі включає суперечливу роздвоєність і естетизм героя, спирається на біблійний інтертекст притчі про блудного сина, навіть інтонаційно та емоційно відтворюючи високий стиль біблійної притчі (Sloboda, 2004: 178–180). Нарцисизм у романі виявляється також у погляді на себе як на Іншого, у пошуку Іншого у собі. Це співвідноситься з ідеєю Вчителя – Учня, що проходить через весь роман Р. Слободи (наприклад, Урбан звертається до горобців та лісу, як пророк до своїх учнів). Усі герої у творі – це дзеркала, в яких Урбан бачить своє відображення і пізнає себе. Такими дзеркалами стають інтертексти роману «Нарцис»: філософський (Кант, Гегель), літературний («Євгеній Онегін» Пушкіна, «Декамерон» Бокаччо, п'єси Метерлінка, проза Гофмана, лицарський епос, казка, фільми Фелліні), а також ситуації «потойбічного існування» – неприємності, польоту.

Початок роману вказує читачеві на естетику постмодерністської гри знаками і символами культури, яку будуть вести автор і герой: скринька, що відкривається на початку роману, символічно називається «Арс», героя оточує не реальна, а «окультурена» природа: «езопова муха йому щось шепотіла», жайворонки змушували його відпочити на «вологій, непривітній, імагінарній, каузальній, нетерпляче-голково-збуджуючій галявині», лілія Діви Марії – не тільки джерело чистоти, а й «джерело галюцинацій, мурашиний прихисток від вітру», «прекрасні хмари дали слово сонцю, і воно відразу взялося за роботу» (Sloboda, 2004: 16–24).

У світі героя існують Бог і людина – два джерела сенсу та сутності буття. Герой намагається бути всемогутнім, богорівним Вчителем, але його месіанські потуги одразу пародіюються, деконструються: благословенний хліб виявляється пліснявим, тобто вже не є біблійним «хлібом»; його «учнями» стають «вистругані з дерева горобці», але попри все монолог «месії» носить піднесені, чуттєві інтонації вітання всім живим божим створінням. Протягом сюжету герой змінює маски студента, месії, пророка, принца, творця всього сущого, Спінози, перекладача, співрозмовника Гегеля, лицаря, блудного сина, коханця своєї дами

серця Дани, оповідача, «який плекає ні до чого не придатний символізм» (Sloboda, 2004: 185). Це маски творчої естетичної особистості, що тужить за модерністським світосприйняттям, галантністю та вишуканістю стосунків, жодна з масок не може приховати образ автора-оповідача. Герої Р. Слободи романтично піднесені, їм властиві неосимволістська метафізична теургічність, пошук вищого абсолюту у душі. Кожна іпостась Урбана – це дорога до себе, але водночас і дорога додому. Символ дороги пронизує твір, але «дім» недосяжний для героя: дороги додому немає, ми прощаємося з героєм на вокзалі, серед галасливого натовпу і поїздів, перед ним – вічний вибір майбутнього шляху (Sloboda, 2004: 270).

«Нарцис» має всі ознаки жанру постмодерністського роману. Йому властиві розмита сюжетність і композиційна організація, наявність вставних сюжетів, звернення до віртуальності, м'яка іронія, що є близькою до гротеску, полеміка з соцреалістичним виробничим романом про становлення пролетарської особистості «будівника комунізму», відкритий фінал, відсутність чіткої авторської позиції, амбівалентність та зміна масок героя, погляд на себе як на Іншого, пошук Іншого у собі. Жанр «Нарциса» включає модифікації щоденникової прози: сповідь, автобіографію, спогади, що є домінуючою тенденцією у всій західнослов'янській постмодерній прозі.

Слід зазначити, що словацька літературна практика демонструє невіддільність екзистенційної домінанти від «палімпсестної», однаково властивих східно- та західнослов'янському постмодернізму. Палімпсест – це тотальний інтертекст, що пронизує твір. Він знаменує ретроспективну якість тексту, повернення до минулого. Словацька «література рухалася одночасно до освоєння минулого, заповнюючи прогалини, і вперед, до посттоталітарності чи постмодернізму», – писав В. Марчок (Marčok, 2006: 16).

До другої хвилі, а саме до палімпсестного словацького постмодернізму належить роман П. Віліковського «Вічно зелений...» («Večne je zelený...», 1989) (Vilikovský, 2001), написаний у формі монологу-сповіді чоловіка, солдата з нетрадиційними сексуальними нахилами. Лірична сповідь персонажа – маленької людини початку ХХ століття – пронизана драматизмом, сумом, але й гумором, іронією. Кризовий історичний час, в який мимоволі втягнутий юнак, загрожує війнами, революціями, вони є тлом психологічних переживань і роздумів людини про себе. Роман включає різну тематику та стилістику нарративних стратегій. Це сентиментальне

запитання про милосердя до молодого юнака-солдата, пишність і патетика в описі чоловічого «кохання», пафос наївного патріотизму, міщанська хвалькуватість пікареского героя («переведення» вартості подарованого персня у вартість черевиків, м'яса, свинячого жиру). Змішання стилів високого і низького, загальноприйнятого і потаємного, «тверезого» та «п'яного» в ліричній сповіді аж ніяк не сприяє розбудові чіткого цілісного сюжету, який залишається розсипом фрагментів. Навмисна фрагментованість книги, циклічність повторень створюють оригінальний тип гетерогенної цілісності (Vilikovský, 2001).

На відміну від «Нарциса» Р. Слободи, «Вічно зелений...» організовано за принципом нелінійної оповіді. Умовну композиційну «планомірність» створюють замітки на полях, що одним словом або словосполученням позначають тему чергового монологу оповідача. Сенсом оповіді стає «проміжок», що утворюється між безглуздим «планом» та хаотичним бурмотінням-сповіддю. Слово як знак тут схильне до релятивізації, сенс породжує не Логос, а паралогію, хаос думки і висловлювання. Провідна думка роману полягає в тому, що у людини є душа, почуття, страждання, сумніви, пам'ять, і вони невимовні.

Висновки. Характерна особливість ранньої постмодерної словацької прози – поєднання виразних постмодерністських прийомів поетики (пародії, іронії, еклектики, схильності до візуальності та театралізації, гри культурними артефактами та створення палімпсестів) з модерністськими. До модерністських належали екзистенційна проблематика, превалювання міметичного типу письма, орієнтованого на життєподібність, актуалізація авторського бачення дійсності, орієнтація на національну літературну традицію. Ключова особливість раннього словацького постмодернізму є модерністською за своєю сутністю. Такою є природа національної версії словацького постмодернізму.

Причина такого явища полягає у тому, що словацька література не охопила усі можливі прояви і не змогла з об'єктивних причин всебічно втілити стадію модернізму. Не можна не врахувати зауваження відомого словацького вченого В. Марчка щодо словацького модернізму. У статті, присвяченій символізму словацького модерністського поета І. Краска, літературознавець вказує на невеликий доробок поета і недовготривалість творчості. Така ситуація, пише В. Марчок, «властива малим літературам, у яких біологічно обмежена можливість великих талантів, тому оптимальна епохальна диференціація літератури може втілитись у твор-

чості одного автора, іноді навіть в одному творі. І це саме випадок Івана Краска» (Marčok, 2006: 35). В українській літературі подібну ситуацію ознаменувала С. Павличко своїм закликком «перечитати» літературу. Подібне «перечитування» словацької літератури, здійснене В. Марчоком (переосмислена творчість І. Краска, М. Руфуса, М. Урбана, Й. Горака, А. Беднара, Р. Слободи, В. Шикули), що свідчить про значну палітру словацького модернізму та художню наближеність до постмодернізму. Таким чином, виявляється, що недостатня втіленість модерністської художності призвела до того, що постмодерністської деконструкції зазнає не тільки модерністська проза, але і реалістична проза, що мала найсильніші естетичні позиції у словацькій літературі.

В обох романах є лірична сповідь маргінального суб'єкта: у П. Віліковського – п'яниці, гомосексуаліста, для якого тілесність є останньою можливістю змусити людей відчувати та співчувати, у Р. Слободи – юнака без чітких життєвих цінностей, уподобань і переконань. Відбувається децентрація часу та простору: у П. Віліковського – австро-угорського імперського тоталітарного хронотопу та хронотопу Першої Світової війни. У Слободи – хронотопу соціалістичної підпорядкованості світогляду і унормованого способу життя. Ризоматична архітектоніка і стилістика нелінійного оповідання, фрагментарність, великий інтертекст культури рубежу ХІХ – ХХ століть, підкреслена метафоризація стилю, двозначність, пародія та іронія, ліризм, інтимність оповідання, синтез різних культурних кодів зближують твори з постмодерністською пост-естетикою.

Романи «Вічно зелений ...» та «Нарцис» мають орієнтацією на поезику та художній інтертекст вітчизняного модернізму, протистояння соцреалістичним канонам письма, естетику сприйняття культури як гіпертексту, звернення до жанру метапрози, структурування тексту за законами нелінійного мислення, наявність подвійного коду

прочитання – і як масової, і як елітарної літератури. Авторам притаманне використання апофатичного твердження – одного з найвиразніших протестних художніх прийомів, що визначає архетипну природу юродивості героя Віліковського та «богемну» природу Урбана.

Можна стверджувати, що «Нарцис» Р. Слободи та «Вічно зелений...» П. Віліковського співвідносяться зі словацькими модерністськими стильовими течіями «натуризму» та «надреалізму». «Натуризм» визначає їхню ліризацію, сповідальність, психологізм, неоміфологізм, екзистенційну проблематику маленької людини з приграниччя – між містом та селом. «Надреалізм» в романі Р. Слободи визначає поєднання високого та низького, драматичного та смішного, біблійного та профанного стилів, протистояння особистості як детермінізму та матеріалізму, так і безпідставному ідеалізму, її прагнення «виламатися» з накреслених моральних норм та утисків. У традиціях сюрреалізму автор і герої провокують, схиляють читача побачити у собі Іншого.

Отже, можна зробити уточнення про появу естетичних ознак раннього постмодернізму у словацькій прозі у 60-ті роки. Ранній словацький постмодернізм орієнтований на екзистенційні відкриття модернізму; гуманістичну концепцію особистості; збереження трансцендентального та духовного змісту літератури; міметичний та неміметичний типи творчості; використання жанрових можливостей модерністської метапрози. Пізній, палімпсестний постмодернізм у словацькій літературі припадає на 80-ті роки, він властивий другій плеяді словацьких постмодерністів, до якої належить П. Віліковський. Можна дійти висновку, що «Вічно зелений...» П. Віліковського – постмодерністська деконструкція модерністської екзистенції і модерністської особистості. Це розширює рецептивну концепцію словацької постмодерної літератури, свідчить про багатовекторність її розвитку та художнє збагачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данильчук О.М. Постмодернізм: характерні особливості та проблеми розвитку. Миколаїв: НУК, 2008. 60 с. URL: <https://docplayer.net/53699007-Postmodernizm-harakterni-osoblivosti-ta-problemi-rozvitku.html>
2. Сиваченко Г. Парадокси словацького роману (Homo Scribens – Homo Ludens). К.: Наука, 1993. 174 с.
3. Сиваченко Г. Проблеми постмодернізму в словацькій прозі 60-80-х років ХХ ст. Автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 1992. 37 с.
4. Marčok V. a kolektiv. Dejiny slovenskej literatúry III. Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX storočia / Druhé, rozšírené vydanie. Bratislava: Vydalo Literárne informačné centrum, 2006. 492 s.
5. Marčok V. Poézia Ivana Krasku v perspektive európskej moderny (a v retrospektive postmodernej skúsenosti literatúry). *Marčok V. Autori a ich svety*. Martin: Matica Slovenská, 2006. S. 15–38.
6. Janaszek-Ivaničková H. Nowa twarz postmodernizmu. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2002. 330 s.
7. Pospíšil I. Postmodernismus a podstata slovanských literatur. *Postmodernismus v české a slovenské próze*. Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Opava, 2003. P. 27–37.
8. Sloboda R. Narcis. Bratislava: Vidavateľstvo Sloart, 2004. 270 s.

9. Vilikovský P. Večne je zelený... Levice: Koloman Kertész Bagala, Vydavateľstvo L.C.A., 2001. 127 s.
10. Žilka T. Existencialná a palimpsestová próza. Od moderny k postmoderne. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta humanitných vied, 1997. 50 s.
11. Žilka T. Od moderny k postmoderne. Banská Bystrica: Metodické centrum., 1997. 43 s.

REFERENCES

1. Danylychuk O.M. Postmodernizm: kharakterni osobystosti ta problemy [Postmodernism: characteristic features and problems of development: methodological guidelines]. Mykolaiv: NUK, 2008. 60 p. URL: <https://docplayer.net/53699007-Postmodernizm-harakterni-osoblivosti-ta-problemi-rozvitku.html> [in Ukrainian].
2. Sivachenko H. Paradoxy slovatskoho romanu (Homo Scribens – Homo Ludens) [Paradoxes of the Slovak novel (Homo Scribens – Homo Ludens)]. K.: Nauka, 1993. 174 p. [in Ukrainian].
3. Sivachenko H. Problemy postmodernizmu v slovatskii prozi 60-80-tykh rokiv XX st. [Problems of postmodernism in Slovak prose of the 60s-80s of the 20th century]. Autoref. thesis ... Dr. Philol. of science Kyiv, 1992. 37 p. [in Ukrainian].
4. Marchok V. and team. Dejiny slovenskej literatúry III. Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX storočia [History of Slovak literature III. Journeys of Slovak literature through the second half of the 20th century] / Second, extended vision. Bratislava: Published by the Literary Information Center, 2006. 492 p. [in Slovak].
5. Marčok V. Poézia Ivana Krasku v perspektive európskej moderny (a v retrospektive postmodernej skúsenosti literatúry). [The poetry of Ivan Krasko in the perspective of European modernity (and in retrospect of the postmodern experience of literature)]. *Marčok V. Authors and their worlds*. Martin: Matica Slovenská, 2006. P. 15–38. [in Slovak].
6. Janaszek-Ivaničková H. Nowa twarz postmodernizmu [The new face of postmodernism]. Katowice: Wydawnictwo University of Silesia, 2002. 330 p. [in Polish].
7. Pospíšil I. Postmodernismus a podstata slovanských literatur. [Postmodernism and the essence of Slovak literature]. *Postmodernismus v české a slovenské prose*. Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Opava, 2003. P. 27–37. [in Slovak].
8. Sloboda R. Narcissus. Bratislava: Vydavateľstvo Slovart, 2004. 270 p. [in Slovak].
9. Vilikovský P. Večne je zelený... [It is green forever...] Levice: Koloman Kertész Bagala, Vydavateľstvo L.C.A., 2001. 127 s. [in Slovak].
10. Žilka T. Existencialná a palimpsestová próza. Od moderny k postmoderne. [Existential and palimpsest prose. From modern to postmodern]. Nitra: Konštantín Filozof University in Nitra, Faculty of Humanities, 1997. 50 p. [in Slovak].
11. Žilka T. Od moderny k postmoderne [From modernity to postmodernity]. Banská Bystrica: Metodické centrum., 1997. 43 p. [in Slovak].